

Dorota HABRAT*

 <https://orcid.org/0000-0002-5411-0323>

ANALIZA RYZYKA PRAWNEGO W NOWATORSKIEJ DZIAŁALNOŚCI EKSPERYMENTALNEJ

(Streszczenie)

Z postępowaniem technicznym nieodzownie wiąże się innowacyjna działalność eksperymentalna, która może nieść ze sobą ryzyko. Może to być zarówno ryzyko nowatorskie, bez którego nie ma postępu, jak również ryzyko zwykle związane z eksploatacją nowych maszyn, stosowaniem nowych technologii czy nowego podejścia do rozwiązania problemu. Celem naukowym pracy jest analiza problematyki ryzyka w działalności innowacyjnej na bazie obowiązujących aktów prawnych oraz dorobku piśmiennictwa w tym zakresie. Badaniu podlegała kategoria ryzyka występującego w toku eksperymentalnej działalności innowacyjnej oraz związana z nią odpowiedzialność karna. Szczególna uwaga została poświęcona zagadnieniu ryzyka nowatorstwa. Wskazano na trudności wiążące się z wyznaczeniem granicy działalności znamiennej ryzykiem, a zgodnej z porządkiem prawnym. Po dokonaniu analizy wykazano, iż zasadnym jest wprowadzenie instytucji fakultatywnego nadzwyczajnego złagodzenia kary lub odstąpienia od wymierzenia kary wobec sprawcy, który przekroczył granice ryzyka nowatorstwa, a zwłaszcza w przypadku gdy przekroczenie nie będzie duże. Odniesiono się również do kwestii ryzyka nowatorstwa w kontekście odpowiedzialności podmiotów zbiorowych.

Słowa kluczowe: eksperyment; odpowiedzialność karna; ryzyko

1. Wstęp

Skutkiem postępu techniki, a co za tym idzie prowadzenia badań oraz eksperymentów jest ryzyko ujemnych skutków takich działań, nie tylko w znaczeniu braku efektywności takich prób, ale również w kontekście konkretnych szkód materialnych lub niebezpieczeństw dla zdrowia czy życia ludzkiego. Analizując jednak tego rodzaju aktywności, można stwierdzić, że jest to cena, której nie

* Dr, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Prawa i Administracji, Zakład Prawa Karnego; e-mail: dhabrat@ur.edu.pl

można uniknąć. Przecież każda sfera działalności ludzkiej generuje pewien margines ryzyka dla dóbr prawem chronionych. Jest to podyktowane warunkami i tempem życia oraz działaniami innowacyjnymi dla rozwoju cywilizacyjnego. Rozwój gospodarczy w zakresie techniki i mechanizacji, przy uwzględnieniu wyzwań przemysłu w zakresie produktywności stanowi ważny czynnik, który ustawodawca w tym obszarze powinien brać pod uwagę. Należy jednak przeanalizować takie zagadnienie w trojakim ujęciu. Z jednej bowiem strony zadaniem regulacji prawnokarnej jest ochrona dóbr prawnych, a z drugiej jednak norma prawnokarna nie może hamować innowacyjnych działań badawczo-rozwojowych. Ponadto człowiek może podjąć działania w obszarze niezbadanym, nie przestrzegając zasad ryzyka nowatorstwa.

Celem naukowym pracy jest analiza problematyki ryzyka w działalności innowacyjnej na bazie obowiązujących aktów prawnych oraz dorobku piśmiennictwa w tym zakresie. Badaniu będzie podlegała kategoria ryzyka występującego w toku eksperymentalnej działalności innowacyjnej oraz związana z nią odpowiedzialność karna.

2. Ogólne pojęcie ryzyka

Pojęcie ryzyka w literaturze nie jest jednoznaczne¹. Niektórzy autorzy utożsamiają ryzyko z niebezpieczeństwem. Można stwierdzić ogólnie, że ryzyko jest pewną sytuacją obiektywną, będącą rezultatem działania człowieka, charakteryzującą się niepewnością co do dalszego rozwoju. Może zatem przekształcić się w skutek niezamierzony przez osoby działające, przez co być dla niego niekorzystny lub szkodliwy. Ryzyko jest zatem pojęciem szerszym w stosunku do pojęcia niebezpieczeństwa, gdyż jest zawsze strukturą złożoną, której niebezpieczeństwo jest jednym z elementów. Oczywiście skutkiem ryzyka może być również spodziewana korzyść². Można zatem stwierdzić, że nie ma ryzyka bez niebezpieczeństwa, natomiast możliwe jest niebezpieczeństwo bez ryzyka³. Ry-

¹ **W. Dadak**, *Ryzyko i niepewność a zachowania naruszające zasady obrotu gospodarczego – aspekty kryminologiczne*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2009/2, s. 230–231; **P. Konieczniak**, *Eksperyment naukowy i techniczny a porządek prawny*, Warszawa 2013, s. 266; **M. Bojarski**, *Dozwolone ryzyko gospodarcze w polskim prawie karnym*, Wrocław 1977, s. 7–9; **K. Buchała**, *Bezprawność przestępstw nieumyślnych oraz wyłączające ją dozwolone ryzyko*, Warszawa 1971, s. 180–187.

² **A. Zoll**, *Wyłączenie odpowiedzialności karnej*, w: **A. Zoll, W. Wróbel** (red.), *Kodeks karny. Część ogólna, Tom I, Część I, Komentarz do art. 1–52*, Warszawa 2012, s. 494.

³ **P. Konieczniak**, *Eksperyment...*, s. 266.

zyko to stan powstały w wyniku decyzji lub poczynań człowieka⁴. Jego cechą zasadniczą jest pewien stopień niepewności co do osiągnięcia zamierzonego celu oraz niepewności co do powstania ujemnych skutków. Ta niepewność wynika z braku dostatecznej wiedzy lub informacji, co jest powszechnie cechą innowacyjnych działań eksperymentatorskich.

Wieloznaczność rozumienia terminu ryzyka występuje nie tylko w języku polskim, bowiem anglojęzyczne słowo *risk* funkcjonuje również w wielu znaczeniach⁵. Jednym z typowych sposobów jego użycia jest odniesienie do prawdopodobieństwa wystąpienia szkodliwego zdarzenia. Jeśli istnieje miara tego, jak szkodliwe jest zdarzenie (na przykład liczba ofiar śmiertelnych), ryzyko może czasami oznaczać iloczyn prawdopodobieństwa i wysokości szkody. Pojęcie ryzyka może być postrzegane jako połączenie zdarzenia losowego z negatywnymi konsekwencjami dla ludzkiego życia, zdrowia lub środowiska oraz prawdopodobieństwa wystąpienia tego zdarzenia.

3. Ryzyko zwykłe a ryzyko nowatorskie

W prawie karnym⁶ powszechnie wyróżnia się dwa rodzaje ryzyka: ryzyko nowatorskie uregulowane w art. 27 k.k.⁷ oraz ryzyko zwykłe (zwane też ryzykiem dnia codziennego lub ryzykiem normalnym)⁸.

Za kryterium wyodrębnienia ryzyka zwykłego od ryzyka nowatorskiego przyjmuje się przestrzeganie reguł ostrożności. W przypadkach bowiem, gdy owe reguły zostały opracowane i są przez podmiot realizowane, wystąpi zachowanie w sferze ryzyka zwykłego⁹. Natomiast jeśli podjęta została aktywność

⁴ A. Galuszka, *Ryzyko nowatorstwa w nowym kodeksie karnym*, Prokuratura i Prawo 1998/2, s. 125.

⁵ A. Šotić, R. Radenko, *The Review of the Definition of Risk*, Applied Knowledge Management 2015/3 (3), s. 17–26.

⁶ R. Kubiak, *Okoliczności wyłączające bezprawność*, w: L.K. Paprzycki, *Nauka o przestępstwie. Wyłączenie i ograniczenie odpowiedzialności karnej. System Prawa Karnego*, Warszawa 2013, s. 322–333; A. Marek, J. Satko, *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu. Przegląd problematyki. Orzecznictwo (SN 1918-99). Piśmiennictwo*, Zakamycze 2000, s. 33; A. Mucha, *Struktura przestępstwa gospodarczego oraz okoliczności wyłączające bezprawność czynu w prawie karnym gospodarczym. Analiza teoretyczna i dogmatyczna*, Warszawa 2013, s. 266–267.

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. z 2018 r., poz. 1600 ze zm., dalej cyt. jako: k.k.

⁸ Szerzej na temat ryzyka zwykłego zob. K. Rozentel, *W sprawie karnoprawnego charakteru tzw. ryzyka zwykłego*, Państwo i Prawo 1991/4, s. 56 i n.

⁹ R. Kubiak, *Ryzyko „zwykłe” a kontratyp eksperymentu*, Przegląd Sądowy 2007/3, s. 122–123.

w zakresie dotychczas niezbadanym, a zachowanie wykracza poza uznane reguły lub gdy reguł takich w ogóle brak ze względu na nowatorski charakter prac, w grę wchodzi kontratyp ryzyka nowatorstwa¹⁰. Kryterium umożliwiającym wyodrębnienie zachowań niebezpiecznych, podjętych w warunkach ryzyka zwykłego, jest określenie zasad ostrożności stosowanych w postępowaniu z dobrem prawnie chronionym. Jeżeli są one dostatecznie sprecyzowane i w tym zakresie przestrzegane przez sprawcę, to nie może on ponieść odpowiedzialności karnej¹¹.

Pewnym problemem w analizie umożliwiającej odróżnienie ryzyka zwykłego od ryzyka eksperymentatorskiego jest to, że kryterium reguł ostrożności jest nieprecyzyjne, bowiem zasady te mogą mieć zarówno charakter normatywny i być ujęte w ustawie lub też w różnorodnych instrukcjach, lub regulaminach, jak i nieskodyfikowany, wypracowany przez wieloletnie doświadczenia w obchodzeniu się z danym dobrem. Nie ulega wątpliwości, że stwierdzenie zakresu wymaganych reguł ostrożności i ich realizacji wymaga wartościowania w każdym konkretnym przypadku. Tylko bowiem przez pryzmat całokształtu danych okoliczności i czynników da się stwierdzić, jakie w określonej dziedzinie obowiązują reguły ostrożności i czy były one przestrzegane, a także czy ich nieprzestrzeganie było świadome i ukierunkowane na czynności eksperymentatorskie¹².

4. Kontratyp ryzyka nowatorstwa

Konstytucja RP w art. 73 zapewnia każdemu wolność prowadzenia badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników. O ile działalność naukowo-badawcza, która nie niesie ze sobą ryzyka ugodzenia w dobro będące przedmiotem prawnokarnej ochrony, dopuszczalna jest w bardzo szerokim zakresie, o tyle tam, gdzie w imię postępu naukowego konieczne jest naruszenie takiego dobra, muszą być wyraźnie określone granice. Granice dopuszczalnych badań naukowych wyznacza w takim wypadku m.in. ryzyko nowatorstwa, poza którym sprawcy grozi już odpowiedzialność karna. A zatem do istoty instytucji ryzyka nowator-

¹⁰ Wprawdzie kodeks karny z 1997 r. w art. 27 nie posługuje się pojęciem ryzyka, tak jak kodeks karny z 1969 r. (Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r., Dz.U., nr 13, poz. 95 ze zm.), jednak nadal chodzi o określenie kontratypu dozwolonego ryzyka w ramach przeprowadzanych eksperymentów (tzw. ryzyko nowatorstwa), z wyłączeniem tzw. ryzyka dnia codziennego – zob. **J. Warylewski**, *Prawo karne. Część ogólna*, Warszawa 2017, s. 336.

¹¹ **R. Kubiak**, *Ryzyko...*, s. 116.

¹² *Ibidem*, s. 123.

stwa należy możliwość osiągnięcia skutku pozytywnego, dotychczas nieznane-go, ale również prawdopodobieństwo powstania negatywnych konsekwencji¹³.

Kontratyp określony w art. 27 k.k. dotyczy sytuacji, w których sprawca przekracza poziom akceptowanego powszechnie ryzyka dnia codziennego. Utrzymanie się bowiem w granicach takiego ryzyka nie prowadzi do realizacji znamion czynu zabronionego¹⁴. Dopiero po przekroczeniu granic takiego ryzyka wchodzi w rachubę bezprawna realizacja znamion czynu zabronionego. Jeśli jednak sprawca czyni to w celu przeprowadzenia eksperymentu, z uwagi na aktualizujący się w takiej sytuacji kontratyp jego zachowanie pozostaje prawnie dopuszczalne. Zatem ryzyko związane z przeprowadzeniem eksperymentu staje się niejako wtórnie dozwolone¹⁵. Aby wywołane przez sprawcę ryzyko w ramach kontratypu stało się wtórnie dozwolone, muszą zostać spełnione następujące przesłanki:

- 1) podjęcie ryzykownego działania w celu przeprowadzenia eksperymentu poznawczego, medycznego, technicznego lub ekonomicznego;
- 2) przewidywanie korzyści o istotnym znaczeniu poznawczym, medycznym lub gospodarczym;
- 3) zasadność w świetle aktualnego stanu wiedzy oczekiwania osiągnięcia korzyści;
- 4) zasadność w świetle aktualnego stanu wiedzy celowości oraz sposobu przeprowadzenia eksperymentu¹⁶.

Zastosowanie kontratypu dozwolonego ryzyka może odbywać się w dwóch obszarach. Po pierwsze, w obszarze objętym wszelkimi narażeniami lub naruszeniami dobra prawnego, które wynikają z harmonogramu prac doświadczalnych

¹³ **J. Lachowski**, *Wylączenie odpowiedzialności karnej*, w: **M. Królikowski**, **R. Zawlocki**, *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do artykułów 1–31*, Warszawa 2010, s. 837; **M. Bojarski**, *Dozwolone ryzyko gospodarcze w polskim prawie karnym*, Wrocław 1977, s. 20.

¹⁴ **R. Kubiak**, *Kontratyp...*, s. 64.

¹⁵ **J. Giezek**, *Wylączenie odpowiedzialności karnej*, w: **J. Giezek** (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 229; **T. Dukiet-Nagórska** (red.), *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, Warszawa 2016, s. 180.

¹⁶ Gdy eksperyment przeprowadzany jest na człowieku, warunkiem legalności jest zgoda udzielona po należyтым poinformowaniu go o spodziewanych korzyściach i grożących mu ujemnych skutkach, prawdopodobieństwie ich powstania oraz o możliwości odstąpienia od udziału w eksperymencie na każdym jego etapie – szerzej zob. **T. Bojarski** (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 136; **L. Pohl**, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015, s. 256–257; **L. Gardocki**, *Prawo karne*, Warszawa 2017, s. 138; **M. Bojarski** (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Warszawa 2017, s. 187–190; **I. Zduński**, *Przesłanki ryzyka nowatorstwa*, Prokuratura i Prawo 2010/10, s. 55–57.

i na nich wyczerpuje się istota podjętego przedsięwzięcia, np. stworzenie stanu zagrożenia dla życia i zdrowia osób uczestniczących w pracach z substancjami toksycznymi czy radioaktywnymi. Drugi obszar obejmuje zagrożenia lub naruszenia dóbr prawnych wiążące się z mało przewidywalnym przebiegiem prac doświadczalnych. Innymi słowy, obejmuje zdarzenia wynikające z nieudania się eksperymentu, mimo zachowania reguł ostrożnego eksperymentowania¹⁷.

Czyn podjęty w ramach ryzyka nowatorstwa wykazuje w pewnym sensie, że dotychczasowe reguły postępowania z dobrem były niewłaściwe i wymagana jest zmiana tych reguł. Jeżeli z taką działalnością eksperymentatorską łączy się narażenie dobra na niebezpieczeństwo w stopniu realizującym znamiona typu czynu zabronionego, to dla wyłączenia bezprawności konieczne jest odwołanie się do kontratypu¹⁸.

Ryzyko, jako znamię kontratypu dozwolonego ryzyka, charakteryzuje się tym, że zawarte w nim niebezpieczeństwo albo samo już realizuje znamiona typu czynu zabronionego (typ przestępnego narażenia na niebezpieczeństwo), albo skutek powstały w wyniku tego niebezpieczeństwa jest znamieniem czynu zabronionego (typ przestępstwa skutkowego naruszającego dobro). Nie każde więc działanie eksperymentatorskie zawiera cechy ryzyka istotnego z punktu widzenia prawa karnego¹⁹. Kiedy staramy się uniknąć ryzyka związanego z pewnym działaniem, musimy przeanalizować rozwiązania alternatywne i ryzyko z nimi związane jak również uwzględnić korzyści, które tracimy, wybierając alternatywę. Oznacza to, że my jesteśmy decydentami, którzy poprzez analizę alternatywnego działania szukają rozsądnego kompromisu pomiędzy ryzykiem a korzyściami²⁰.

5. Działalność nowatorska a granice dopuszczalnego ryzyka

Działalność innowacyjna może wiązać się z trudnościami w wyznaczeniu granicy działalności znamiennej ryzykiem, a zgodnej z porządkiem prawnym. Kwestia dopuszczalnego ryzyka dotyczy zagadnienia ryzyka zwykłego i ryzyka nowatorstwa. Różnica między ryzykiem nowatorstwa a ryzykiem zwykłym polega

¹⁷ R. Kubiak, *Kontratyp...*, s. 69.

¹⁸ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2010, s. 368; zob. M. Królikowski, R. Zawlocki, *Prawo karne*, Warszawa 2018, s. 258–259.

¹⁹ A. Zoll, *Wyłączenie odpowiedzialności karnej*, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz LEX. Tom I. Komentarz do art. 1–116 k.k.*, Warszawa 2012, s. 494.

²⁰ G. Grimvall, A.J. Holmgren, P. Jacobsson, T. Thedeen, *Risks in Technological Systems*, Springer 2010, s. 5.

m.in. na tym, że w ryzyku zwykłym prawdopodobieństwo niebezpieczeństwa jest wymierne i powtarzalne, określone dla różnych rodzajów działalności, natomiast przy ryzyku nowatorstwa prawdopodobieństwo niebezpieczeństwa nie może być ściśle określone i może zależeć od czynników niedających się w pełni uwzględnić. Wśród czynników wyznaczających prawdopodobieństwo niebezpieczeństwa, jakie jest związane z poczynaniami o charakterze nowatorskim, zawsze pozostaje jakaś niewiadoma²¹.

W innowacyjnej działalności eksperymentatorskiej w dziedzinie techniki istnieje granica, która oddziela działalność społecznie pożyteczną, a przynajmniej nieszkodliwą, od działalności grożącej szkodą. Zagrożenie dobra stanowi punkt, w którym zaczyna się ingerencja prawa, a znalezienie takiej granicy i analiza sytuacji przygranicznych decydują o wielu poczynaniach technicznych oraz o ocenie prawnej takich działań.

Działania w warunkach ryzyka wymagają ustalenia kryteriów określania dopuszczalnych jego granic, które są niezbędne do oceny zachowania się podmiotu, który podjął decyzję, działając w warunkach ryzyka, i spowodował negatywne skutki²². Normy prawne są ogólne i nie są w stanie uwzględnić zasad i kryteriów adekwatnie dla każdego rodzaju działania. Zatem kryteria oceny działania podmiotów w warunkach ryzyka powinny być opracowane dla działań typowych w dokumentach normujących zasady i tryb postępowania w zakresie takich czynności²³.

Granice ryzyka eksperymentu musi wyznaczać aktualny stan wiedzy w danej dziedzinie i musi on stanowić wiedzę bazową w czasie jego przeprowadzania. Podstawą eksperymentu nie może być wiedza nieaktualna oraz zasady odrzucone przez naukę. Aktualny stan wiedzy obejmuje wiedzę o powszechnej dostępności w danej dziedzinie nauki. Zaznaczyć jednak należy, że nie dotyczy to całej wiedzy na dany temat, lecz tylko w zakresie niezbędnym do korzyści, celowości i zasad przeprowadzania eksperymentu²⁴.

Rodzi się pytanie, jak daleko może sięgać dopuszczalne ryzyko, jeśli się chce pogodzić wymagania postępu technicznego z ochroną dobra prawnego, jakim jest bezpieczeństwo mienia oraz pewność życia i zdrowia. Najdalej sięga pod tym względem pojęcie ryzyka nowatorskiego, przez które należy rozumieć

²¹ A. Gubiński, *Ryzyko...*, s. 49.

²² Szerzej zob. H. Popławski, *Zagadnienie ryzyka z punktu widzenia odpowiedzialności karnej*, *Palestra* 1968/12/2, s. 55–56.

²³ B. Nietyksza, *Zasady kompensowania szkód z tytułu ryzyka*, Warszawa 1971, s. 35.

²⁴ J. Lachowski, *Wylączenie...*, s. 850.

wszelkie poczynania, mające na celu jakieś usprawnienie techniczne niemające precedensu, a więc niegwarantujące pomyślnych wyników²⁵.

W tym miejscu warto poruszyć kwestię przekroczenia granic kontratywu działalności nowatorskiej. Dokonując analizy dogmatycznej ustawowych przesłanek kontratywu ryzyka nowatorstwa, można zauważyć, iż ustawodawca nie wyodrębnił instytucji przekroczenia granic ryzyka nowatorstwa, nie przewidział szczególnej podstawy do łagodniejszego potraktowania sprawcy przekraczającego granice ryzyka nowatorstwa. Mimo to z praktycznego punktu widzenia zasadne wydaje się wyodrębnienie tej konstrukcji. Nie można tak samo traktować działania wypełniającego znamiona typu czynu zabronionego, a popełnionego w związku z eksperymentem z czynem podjętym bez takiego związku. Jest to w sprzeczności z zasadą indywidualizacji odpowiedzialności karnej. Nie budzi wątpliwości, że możliwe są sytuacje odpowiadające pojęciu przekroczenia granic dozwolonego ryzyka. Może zachodzić w przypadkach, gdy wielkość szkody przekroczy granicę opłacalności ryzyka, korzyść zamierzona okaże się mniejsza niż zakładano albo stopień ryzyka okaże się większy od przewidywanego²⁶.

Z nowatorskim charakterem eksperymentu mamy do czynienia dopóty, dopóki zastosowane reguły postępowania z dobrem nie zostały uznane, chociaż jako alternatywne, przez autorytety w danej dziedzinie wiedzy²⁷, co nie jest jednoznaczne w ocenie. W kwestii wymogu zasadności eksperymentu chodzi o wiedzę, która jest obiektywnie dostępna nie dla ogółu, ale dla decydentów i wykonawców, czyli wiedzę specjalistyczną: teoretyczną i praktyczną²⁸. Przeprowadzający eksperyment musi opracować reguły ostrożności, które mają za zadanie zminimalizować możliwość niepowodzenia eksperymentu. Należy zgodzić się ze stanowiskiem, że reguły takie mogą odnosić się do szczególnych kwalifikacji podmiotu przeprowadzającego eksperyment, narzędzi użytych do przeprowadzenia eksperymentu i samej techniki oddziaływania na dobro prawne zagrożone przeprowadzanym eksperymentem²⁹.

W tym kontekście należy stwierdzić, że brak regulacji dotyczących przekroczenia granic okoliczności wyłączających bezprawność działalności nowatorskiej przy jednoczesnym istnieniu podobnej regulacji na gruncie obrony

²⁵ T. Cyprian, *Przedmowa*, w: B. Nietyksza, *Eksperyment – ryzyko – odpowiedzialność karna w świetle badań nad czynnikami organizacyjnymi, ekonomicznymi, technicznymi, społecznymi i prawnymi*, Warszawa 1967, s. 8.

²⁶ K. Buchała, *Bezprawność...*, s. 251.

²⁷ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 372.

²⁸ A. Galuszka, *Ryzyko...*, s. 129.

²⁹ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 373.

koniecznej i stanu wyższej konieczności nie znajduje żadnego uzasadnienia. *De lege lata* kontratyp dozwolonego ryzyka nie posiada jakiegokolwiek odniesienia normatywnego w zakresie wymiaru kary. Względem niego zastosowanie mają wyłącznie ogólne dyrektywy wymiaru kary. A zatem nadzwyczajne złagodzenie kary lub odstąpienie od jej wymierzenia może mieć zastosowanie na zasadach ogólnych. Przesłanką stosowania wszystkich podstaw nadzwyczajnego złagodzenia kary jest ustalenie, że wymiar kary mieszczący się w granicach ustawowego zagrożenia cechowałby się niewspółmierną surowością. Zgodzić należy się z poglądem³⁰, iż sytuacjach opisanych normatywnie w art. 60 § 1 k.k. niewspółmierna surowość wymiaru sankcji karnej jest przez normodawcę zakładana. W przypadku przewidzianym w ustawie mamy do czynienia ze znacznie większym stopniem prawdopodobieństwa zaistnienia takiej sytuacji. Różnicę z ujętą w art. 60 § 2 k.k. podstawą nadzwyczajnego złagodzenia kary należy postrzegać w ocenie prawdopodobieństwa konieczności sięgnięcia przez sąd po nadzwyczajny wymiar kary³¹. Zastosowanie instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary, określonej w art. 60 § 2 k.k. wymaga ustalenia, że zachodzi szczególnie uzasadniony wypadek, powodujący, że nawet najniższa kara wymierzona za dane przestępstwo byłaby niewspółmiernie surowa. Fakt, iż ustawodawca używa określenia „szczególnie uzasadniony”, a nie jedynie „uzasadniony” wypadek świadczy o wyjątkowości tego rodzaju sytuacji³².

U podstaw dopuszczalnego ryzyka leży opłacalność społeczna, zatem przekroczenie jego granic będzie miało miejsce wówczas, gdy w świetle aktualnego stanu wiedzy wielkość spodziewanej szkody oraz jej prawdopodobieństwo przekroczy wielkość spodziewanych korzyści oraz prawdopodobieństwo ich wystąpienia.

Brak opłacalności przeprowadzenia eksperymentu podważa zatem jego celowość. Benefit mniejszy od mogącej powstać szkody nie jest korzyścią istotną, natomiast mieści się w zakresie instytucji przekroczenia granic sytuacja obejmująca taką samą proporcję pomiędzy korzyścią a szkodą, jeśli prawdopodobieństwo korzyści przekracza prawdopodobieństwo szkody. Zatem, jeżeli wielkość spodziewanej korzyści i szkody jest taka sama, to przekroczeniem granicy ryzyka nowatorstwa będzie każdy przypadek przeprowadzenia eksperymentu, w którym prawdopodobieństwo szkody będzie wyższe od prawdopodobieństwa korzyści.

³⁰ J. Raglewski, *Model nadzwyczajnego złagodzenia kary w polskim systemie prawa karnego (analiza dogmatyczna w ujęciu materialnoprawnym)*, Kraków 2008, s. 129.

³¹ *Ibidem*.

³² Wyrok Sądu Apelacyjnego z 28.03.2018 r., II Aka 34/2018, Lex nr 249114.

Stopień prawdopodobieństwa wystąpienia korzyści i szkody nie należy już do istoty ryzyka w prawie karnym, lecz określa jedynie jego dopuszczalne granice.

Przedstawiony powyżej warunek nie ma istotnego znaczenia, jeśli cel stawiany przed eksperymentem można było osiągnąć również za pomocą metod, które nie wiązały się z koniecznością realizacji znamion typu czynu zabronionego, a prawdopodobieństwo uzyskania korzyści było takie samo, wówczas eksperyment jest niecelowy i nie mieści się w granicach ryzyka nowatorstwa³³.

Cechą ryzyka nowatorskiego jest to, że jest niewymierne i nie może być ściśle określone, gdyż brak porównywalnego materiału empirycznego, zależy więc ono od czynników, których nie da się w pełni uwzględnić³⁴. W ryzyku nowatorstwa prawdopodobieństwa i rozmiarów niebezpieczeństwa nie da się wyznaczyć³⁵. W literaturze przyjmuje się, że nie istnieje eksperyment bez ryzyka, a z tym wiąże się problematyka eksperymentu³⁶.

Słusznym byłoby zatem przyjęcie rozwiązania, przewidującego łagodniejsze potraktowanie sprawcy przekraczającego granice ryzyka nowatorstwa, gdyż w odniesieniu do motywacji działania i jego specyfiki czyn taki będzie zazwyczaj legitymować się niższym stopniem społecznej szkodliwości od przestępstwa popełnionego bez związku z eksperymentem.

Zgodzić się należy ze stanowiskiem, że okoliczność ta powinna znaleźć swe odzwierciedlenie w wymiarze kary³⁷. Sprawca mógłby skorzystać ze swojego uprzywilejowania przejawiającego się w możliwości nadzwyczajnego złagodzenia kary lub odstąpienia od jej wymierzenia. Odstąpienie od wymierzenia kary powinno mieć miejsce w sytuacji, gdy przy uwzględnieniu przepisów o wymiarze kary sąd doszedłby do wniosku, że wymierzenie jakiegokolwiek kary byłoby niecelowe z uwagi na ścisły związek z eksperymentem, zwłaszcza gdy stopień przekroczenia granic byłby niewielki. Z drugiej strony sąd powinien rozważyć, czy nie należałoby zastosować nadzwyczajnego złagodzenia kary lub kary w granicach zwykłego wymiaru.

Warto zatem rozważyć wprowadzenie *de lege ferenda* instytucji fakultatywnego nadzwyczajnego złagodzenia kary lub odstąpienia od wymierzenia kary wobec sprawcy, który przekroczył granice ryzyka nowatorstwa, a zwłaszcza

³³ J. Lachowski, *Wylączenie odpowiedzialności karnej*, w: M. Królikowski, R. Zawłocki, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1–31. Tom 1*, Warszawa 2010, s. 856.

³⁴ A. Gubiński, *Ryzyko...*, s. 48–49.

³⁵ B. Nietyksza, *Eksperyment – ryzyko – odpowiedzialność karna...*, s. 215–216.

³⁶ L. Kubicki, *Medyczny eksperyment badawczy (warunki dopuszczalności w prawie polskim)*, Państwo i Prawo 1988/7, s. 56.

³⁷ J. Lachowski, *Wylączenie...*, s. 854.

cza w przypadku gdy przekroczenie nie będzie duże. Instytucja odstąpienia od wymierzenia kary stworzyłaby możliwość wydania orzeczenia skazującego za przestępstwo popełnione w specyficznych, nietypowych okolicznościach, którego treść odpowiadałaby zasadzie sprawiedliwości oraz spełniała wyznaczone przez ustawodawcę cele w zakresie polityki kryminalnej, a zwłaszcza w sytuacji, gdy sąd doszedłby do przekonania, że wymierzenie jakiegokolwiek kary byłoby niecelowe z uwagi na ścisły związek z eksperymentem, gdy stopień przekroczenia granic był niewielki. Jak już zostało wspomniane, stopień zawińienia przy czynach polegających na przekroczeniu granic ryzyka nowatorskiej działalności eksperymentalnej jest na ogół niższy niż czynów podejmowanych w innych warunkach.

Analizując zagadnienie kontratypu dozwolonego ryzyka nowatorstwa, nie należy ograniczać rozważań tylko do inicjatyw nowatorskich związanych z działalnością osób fizycznych, ale również należy rozpatrzyć możliwość odpowiedzialności podmiotów zbiorowych³⁸, do działalności których może odnosić się przedmiotowy problem. W tym kontekście podkreślić należy, że podmiot zbiorowy może podlegać odpowiedzialności m.in. za działania członków zarządu, pełnomocników, prokurentów czy członków rady nadzorczej³⁹, a przecież takie osoby są zazwyczaj inicjatorami lub wyrażają zgodę na wdrażanie innowacji produktowych i technologicznych w danym podmiocie zbiorowym.

Podmiot zbiorowy, chcąc uzyskać środki na prowadzenie działalności innowacyjnej, może podejmować znaczące ryzyko w działalności eksperymentalnej. Jeżeli zostanie ustalone, iż osoba fizyczna działa w ramach kontratypu ryzyka nowatorstwa, to wówczas nie poniesie odpowiedzialności karnej i nie będzie można wszcząć postępowania przeciwko podmiotowi zbiorowemu. Należy dodać, iż jednym z warunków odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, w myśl art. 4 u.o.p.z. jest prawomocny wyrok skazujący osobę fizyczną działającą w imieniu i na rzecz podmiotu zbiorowego. Natomiast w sytuacji, gdy osoba fizyczna, która działała w imieniu i na rzecz podmiotu zbiorowego, przekroczy granice ryzyka nowatorstwa, poniesie odpowiedzialność karną i wówczas przeciwko podmiotowi zbiorowemu można wszcząć postępowanie.

³⁸ Samodzielne materialnoprawne i proceduralne zasady odpowiedzialności podmiotów zbiorowych zostały określone w ustawie z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. z 2018 r., poz. 703 tekst jedn.; dalej cyt. jako u.o.p.z.).

³⁹ **I. Zgoliński, I. Zduński**, *Okoliczności wyłączające bezprawność. Zarys problematyki*, Bydgoszcz 2012, s. 106–107.

Trudno zaakceptować stanowisko prezentowane w piśmiennictwie, iż „mechanizm ochronny” kontratypu dozwolonego ryzyka nowatorstwa ekonomicznego będzie mógł mieć zastosowanie wobec samego podmiotu zbiorowego oraz iż w ramach procesu karnego podmiot zbiorowy będzie mógł powołać się na art. 27 § 1 k.k. w zw. z art. 20 § 2 i 5 k.k.s., argumentując, iż działał w celu przeprowadzenia eksperymentu ekonomicznego lub technicznego, jeśli spodziewana korzyść miała istotne znaczenie gospodarcze, a oczekiwanie jej osiągnięcia, celowość oraz sposób przeprowadzenia eksperymentu były zasadne w świetle aktualnego stanu wiedzy⁴⁰. Nie budzi wątpliwości, iż ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych określa samodzielnie materialno-prawne zasady odpowiedzialności podmiotów zbiorowych. W związku z tym, iż odpowiedzialność podmiotów zbiorowych nie jest odpowiedzialnością karną *sensu stricte*, a jedynie odpowiedzialnością o charakterze karnym (*sensu largo*)⁴¹, nie znajduje tutaj zastosowanie art. 116 k.k., a więc nie można zastosować przepisów części ogólnej k.k. formułujących podstawowe zasady i instytucje odpowiedzialności karnej takich jak okoliczności uchylających bezprawność⁴². Podkreślić należy, iż ustawodawca w ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary nie przewidział instytucji pozwalających na łagodniejsze traktowanie podmiotu zbiorowego.

W tym kontekście zaznaczyć należy, że trudnym jest, aby aktywność innowacyjna znajdowała odzwierciedlenie w obowiązujących przepisach, gdyż nierzadko jest to własny wkład twórczy autora do danego rozwiązania. Niewątpliwie celem innowacyjności jest poszukiwanie lepszych rozwiązań, dlatego do przedsięwzięć eksperymentalnych muszą być stosowane specyficzne wskaźniki oceny prawnej takiego działania. Takim wskaźnikiem mogą być np. zasady działalności eksperymentalnej oraz normy i granice dopuszczalnego ryzyka w tej działalności. Poszukiwanie nowych rozwiązań wiąże się z reguły z ograniczeniem w stosowaniu obowiązujących norm oraz zaleconych reguł jako przestarzałych i wypracowania na ich miejsce nowych zasad, które w wyniku rozwoju technicznego ewoluują w stosunku do poprzednich.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 107.

⁴¹ Szerzej zob. **D. Habrat**, *Ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary*, Warszawa 2014, s. 14.

⁴² Zob. **M. Filar** (red.), *Komentarz do ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary*, Toruń 2006, s. 41–42; **M. Filar**, *Podstawy odpowiedzialności karnej podmiotów zbiorowych (na gruncie ustawy z 22 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary)*, w: *Odpowiedzialność karna podmiotów zbiorowych*, Apelacja Gdańska. Kwartalnik, wydanie specjalne, 2003, nr 3, s. 29.

6. Zakończenie

Reasumując, można stwierdzić, że z postępem technicznym nieodzownie wiąże się innowacyjna działalność eksperymentalna, która może nieść ze sobą ryzyko. Może to być zarówno ryzyko nowatorskie, bez którego nie ma postępu, jak i ryzyko zwykle związane z eksploatacją nowych maszyn, stosowaniem nowych technologii czy nowego podejścia do rozwiązania problemu. Bezspornym wydaje się stwierdzenie, że prawo nie powinno hamować postępu, lecz go wspierać. W świetle istniejących przepisów można powiedzieć, że prawo pozwala na podejmowanie ryzyka, ale jednocześnie wyznacza granice, uniemożliwiając tym samym bezkrytyczne bazowanie na zasadzie, że cel uświęca środki. Konstrukcja prawna instytucji ryzyka nowatorstwa uwzględnia zatem potrzebę prowadzenia badań przy jednoczesnym zapewnieniu ochrony dóbr prawnych. Osoba przeprowadzająca eksperyment powinna mieć świadomość, że poruszając się w nieznanym obszarze na modelu doświadczalnym, może naruszyć pewne normy prawne, które mogą wiązać się z odpowiedzialnością karną, jednak nie powinno to mieć charakteru hamującego rozwój.

W analizie wykazano, że zasadnym jest wprowadzenie instytucji fakultatywnego nadzwyczajnego złagodzenia kary lub odstąpienia od wymierzenia kary wobec sprawcy, który przekroczył granice ryzyka nowatorstwa, a zwłaszcza w przypadku gdy przekroczenie nie będzie duże, co w kontekście rozważań spełnia cele w zakresie polityki kryminalnej, szczególnie w sytuacji występowania ścisłego związku z eksperymentem oraz w przypadkach tylko nieznacznie przekroczenia granic ryzyka.

Wskazano ponadto, że problem innowacyjnej działalności eksperymentalnej wymaga szerszego rozważenia w kwestii odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, które chcąc uzyskać środki na prowadzenie działalności innowacyjnej, mogą podejmować znaczące ryzyko w działalności eksperymentalnej. Zwrócono przy tym uwagę, że osoby fizyczne działające w imieniu lub interesie podmiotu zbiorowego w ramach uprawnienia lub obowiązku do jego reprezentowania, podejmowania w jego imieniu decyzji lub wykonywania kontroli wewnętrznej albo przy przekroczeniu tego uprawnienia lub niedopełnieniu tego obowiązku są zazwyczaj inicjatorami lub wyrażają zgodę na wdrażanie nowych technologii.

Nowatorskie działania nie są sytuacjami o wysokim ryzyku, a raczej sytuacjami, w których ze względu na brak danych trudno oszacować ryzyko. Nie bez znaczenia jest fakt, że realizacją eksperymentu zajmuje się najczęściej wykwalifikowany personel, co sprawia, że bezpieczeństwo dla uczestników, badaczy

i osób postronnych jest większe. Wskazać również należy, że nauka dysponuje obecnie doskonałymi, choć nie zawsze pewnymi sposobami minimalizowania zagrożeń w toku prac badawczych, a pominięcie fazy eksperymentalnej nie pozwoliłoby na wiarygodną ocenę skuteczności i bezpieczeństwa nowych praktyk technicznych. Bez wątpienia rozwój gospodarczy i przemysłowy w różnych dziedzinach życia przejawiający się w eksperymentalnej działalności innowacyjnej wiąże się z ryzykiem, a rolą prawa w tym zakresie jest wskazanie reguł bez nadmiernej ingerencji mogącej hamować nowatorstwo.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U., nr 78, poz. 483 ze zm.).
Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz.U., nr 13, poz. 95 ze zm.).
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2018 r., poz. 1600 ze zm.).
Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz.U. z 2018 r., poz. 703).

Opracowania

- Bojarski Marek**, *Dozwolone ryzyko gospodarcze w polskim prawie karnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1977.
- Bojarski Marek** (red.), *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Bojarski Tadeusz** (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Buchala Kazimierz**, *Bezprawność przestępstw nieumyślnych oraz wyłączające ją dozwolone ryzyko*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1971, s. 251.
- Cyprian Tadeusz**, *Przedmowa*, w: Bronisław Nietyksza, *Eksperyment – ryzyko – odpowiedzialność karna w świetle badań nad czynnikami organizacyjnymi, ekonomicznymi, technicznymi, społecznymi i prawnymi*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 1967.
- Dadak Wojciech**, *Ryzyko i niepewność a zachowania naruszające zasady obrotu gospodarczego – aspekty kryminologiczne*, Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2009/2.
- Dukiet-Nagórska Teresa** (red.), *Prawo karne. Część ogólna, szczególna i wojskowa*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 180.
- Filar Marian**, *Podstawy odpowiedzialności karnej podmiotów zbiorowych (na gruncie ustawy z 22 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary)*, w: *Odpowiedzialność karna podmiotów zbiorowych*, Apelacja Gdańska. Kwartalnik, wydanie specjalne, 2003, nr 3.
- Filar Marian** (red.), *Komentarz do ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary*, Wydawnictwo „Dom Organizatora”, Toruń 2006.
- Galuszka Agata**, *Ryzyko nowatorstwa w nowym kodeksie karnym*, Prokuratura i Prawo 1998/2.
- Gardocki Lech**, *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Giezek Jacek**, *Wyłączenie odpowiedzialności karnej*, w: Jacek Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.

- Grimvall Göran, Holmgren Åke J., Jacobsson Per, Thedeén Torbjörn**, *Risks in Technological Systems*, Springer 2010, s. 5.
- Gubiński Arnold**, *Ryzyko nowatorstwa*, Państwo i Prawo 1960/1.
- Gubiński Arnold**, *Wyłączenie bezprawności czynu (o okolicznościach uchylających społeczną szkodliwość czynu)*, Uniwersytet Warszawski. Dział Wydawnictw, Warszawa 1961.
- Habrat Dorota**, *Ustawa o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary*, LexisNexis, Warszawa 2014.
- Koniczniak Przemysław**, *Eksperyment naukowy i techniczny a porządek prawny*, Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Prawa i Administracji, Warszawa 2013.
- Królikowski Michał, Zawłocki Robert**, *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018.
- Kubiak Rafał**, *Kontratyp dozwolonego eksperymentu w świetle teorii kolizji dóbr i opłacalności społecznej*, Państwo i Prawo 2005/12.
- Kubiak Rafał**, *Okoliczności wyłączające bezprawność*, w: Lech K. Paprzycki, *Nauka o przestępstwie. Wyłączenie i ograniczenie odpowiedzialności karnej. System Prawa Karnego*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2013.
- Kubiak Rafał**, *Ryzyko „zwykłe” a kontratyp eksperymentu*, Przegląd Sądowy 2007/3.
- Kubicki Leszek**, *Medyczny eksperyment badawczy (warunki dopuszczalności w prawie polskim)*, Państwo i Prawo 1988/7.
- Lachowski Jerzy**, *Włączenie odpowiedzialności karnej*, w: Michał Królikowski, Robert Zawłocki, *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do artykułów 1–31*. Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2010.
- Marek Andrzej, Satko Jacek**, *Okoliczności wyłączające bezprawność czynu. Przegląd problematyki. Orzecznictwo (SN 1918-99). Piśmiennictwo*, Kantor Wydawniczy, Zakamycze 2000.
- Mozgawa Marek (red.)**, *Prawo karne materialne. Część ogólna*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009.
- Mucha Andrzej**, *Struktura przestępstwa gospodarczego oraz okoliczności wyłączające bezprawność czynu w prawie karnym gospodarczym. Analiza teoretyczna i dogmatyczna*, Wolters Kluwer Polska SA, Warszawa 2013.
- Nietysza Bronisław**, *Eksperyment – ryzyko – odpowiedzialność karna w świetle badań nad czynnikami organizacyjnymi, ekonomicznymi, technicznymi, społecznymi i prawnymi*, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 1967.
- Nietysza Bronisław**, *Zasady kompensowania szkód z tytułu ryzyka*, Państwowe Wydawnictwa Ekonomiczne, Warszawa 1971.
- Pohl Łukasz**, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2015.
- Popławski Henryk**, *Zagadnienie ryzyka z punktu widzenia odpowiedzialności karnej*, Paestra 1968/12/2.
- Raglewski Janusz**, *Model nadzwyczajnego złagodzenia kary w polskim systemie prawa karnego (analiza dogmatyczna w ujęciu materialnoprawnym)*, Polska Akademia Umiejętności, Kraków 2008.
- Rozental Karol**, *W sprawie karnoprawnego charakteru tzw. ryzyka zwykłego*, Państwo i Prawo 1991/4.
- Šotić Aleksandar, Radenko Rajić**, *The Review of the Definition of Risk*, Applied Knowledge Management 2015/3 (3).
- Warylewski Jarosław**, *Prawo karne. Część ogólna*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2017.

- Wróbel Włodzimierz, Zoll Andrzej**, *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2010.
- Zduński Igor**, *Przesłanki ryzyka nowatorstwa*, Prokuratura i Prawo 2010/10.
- Zgoliński Igor, Zduński Igor**, *Okoliczności wyłączające bezprawność. Zarys problematyki*, Wydawnictwo Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej, Bydgoszcz 2012.
- Zientara Anna**, *Przestępstwo nadużycia zaufania z art. 296 kodeksu karnego*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010.
- Zoll Andrzej**, *Wyłączenie odpowiedzialności karnej*, w: Andrzej Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1–116 k.k.*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2012.

Dorota HABRAT

ANALYSIS OF THE LEGAL RISK IN INNOVATIVE EXPERIMENTAL ACTIVITY

(Summary)

Technical progress is associated with innovative experimental activities that can carry a legal risk. It can be both, an innovative risk, without which there is no progress, as well as the usual risks associated with the operation of new machines, the use of new technologies or a new approach to solving the problem. The aim of the study is to analyze the risk issues in innovative activity on the basis of existing legal acts and the scientific papers in this area. The research covered the risk category in the course of experimental innovation activities and related criminal liability. Particular attention has been paid to the risk of innovation. In addition, it was pointed out the difficulties associated with the determination of the innovative activities area characterized by risk and in accordance with the legal order. After the analysis, it was shown that it is reasonable to introduce an optional institution of extraordinary leniency or to waive the imposition of a penalty against the perpetrator who exceeded the limits of innovation risk. Especially when the overrun will not be large. The issue of the risk of innovation in the context of the responsibility of collective entities was also analysed.

Keywords: risk of innovation; experiment; criminal responsibility